

Απόσπασμα από την Εισαγωγή του βιβλίου

ΜΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

... η ορεινή περιοχή βορειοανατολικά των Σερρών, που εκτείνεται πέρα από το σημερινό ελληνικό σύνορο και μέσα στη βουλγαρική Μακεδονία μέχρι τη Φιλιππούπολη, ήταν τόσο άγνωστη¹ όσο το κέντρο της Αφρικής.

Charles B. Eddy (1931:133)

Ογδόντα πέντε χρόνια πριν από σήμερα ο Πρόεδρος της Αμερικανικής Επιτροπής Εγκατάστασης Προσφύγων χρησιμοποίησε τα παραπάνω λόγια για να αναφερθεί στο τμήμα της Μακεδονίας που απλώνεται ανάμεσα στους ποταμούς Στρυμόνα (Struma) και Νέστο (Mesta)² και διασχίζει το σύνορο της Ελλάδας με τη Βουλγαρία. Στο πρακτικό επίπεδο, η διατύπωση του αμερικανού λειτουργού παραπέμπει στις περιορισμένες δυνατότητες μετακίνησης και επικοινωνίας που ίσχυαν εκείνη τη εποχή. Με αυτή την έννοια, η υιοθέτηση από πλευράς του της χαοτικής και ανοίκειας εικόνας της *terra incognita* εκφράζει τη δεδομένη ιστορική συγκυρία. Παράλληλα όμως, ο λόγος του Eddy συνδέεται με τη δυναμική της διεθνούς πολιτικής κοινότητας στη διαμόρφωση των Βαλκανίων και αντικατοπτρίζει μια αξιολογικά αρνητική πρόσληψη της περιοχής και των κατοίκων της. Υποδηλώνει ελλιπή κατανόηση της τοπικής κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης, παραπέμπει σε αποικιοκρατικές θεωρήσεις και χαρακτηρίζεται από διττό εξωτισμό. Έτσι, στο πολιτικό επίπεδο, ενώ το παραπάνω παράθεμα αναφέρεται σε ένα γεω-

1. Μετάφραση δική μου. Ο Eddy χρησιμοποιεί τον αγγλικό όρο unknown, αναφέρεται δηλαδή και στον ανεξερεύνητο χαρακτήρα της περιοχής.

2. Εφόσον πρόκειται για ποταμούς που διασχίζουν τα εθνικά σύνορα, μέσα σε παρένθεση αναφέρονται και οι ονομασίες τους στη βουλγαρική επικράτεια με λατινική γραφή.

γραφικό συνεχές που διασχίζει τα εθνικά σύνορα, συγχρόνως αποτελεί σχόλιο για την οριακότητα που συνοδεύει την έννοια του εθνικού συνόρου. Προφανώς όλα αυτά συμβαίνουν γιατί οι αντιλήψεις του επικεφαλής αυτού του διεθνούς φορέα, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ελληνοβουλγαρικής μεθορίου στις αρχές του 20ού αιώνα και σε στιγμές μεγάλης δημογραφικής και κοινωνικής κρίσης, αντλούν από τις θεωρητικές και πολιτικές προκείμενες του εθνικισμού, που ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για τη δημιουργία και αναπαραγωγή του Μακεδονικού ζητήματος.

Χρησιμοποιώ το συγκεκριμένο παράθεμα για το άνοιγμα αυτού του βιβλίου επειδή, αν και με τα σημερινά δεδομένα εκφράζει προβληματικές θέσεις, έμμεσα υπαινίσσεται δύο κρίσιμες έννοιες, που έχουν συστηματικά αποσιωπηθεί από τον επίσημο λόγο: την *ετερότητα* και τον *μετασχηματισμό* – επιτελεσμένο ή ανοιχτό. Και οι δύο συνδέονται με το πέρασμα της Μακεδονίας από το προεθνικό στο εθνικό καθεστώς, αλλά, όπως θα υποστηρίξω, παράλληλα αποτελούν κλειδί για την κατανόηση της σημερινής συνθήκης στη Μακεδονία.

Αυτή η εθνογραφική μελέτη, που πραγματοποιήθηκε στο εντός ελληνικής επικράτειας τμήμα της περιοχής αναφοράς του Eddy,³ αφορά ακριβώς τις δύο παραπάνω έννοιες. Αμφισβητεί τον επίσημο λόγο της συνέχειας, συνοχής και ομοιογένειας της Μακεδονίας, ενώ παρακολουθεί το ζήτημα της διαχείρισης της διαφοράς στην ευρύτερη περιοχή των Σερρών και της Δράμας από τα χρόνια του Μεσοπολέμου μέχρι σήμερα. Ειδικότερα, πραγματεύεται το ζήτημα της διαμόρφωσης της υποκειμενικότητας⁴ των γηγενών πολιτών της παραπάνω περιοχής,

3. Η ασυνήθιστα μακρόχρονη επιτόπια έρευνα στην ευρύτερη περιοχή Σερρών και Δράμας ξεκίνησε στο πλαίσιο της συμμετοχής μου σε ερευνητικό πρόγραμμα εθνομουσικολογικού περιεχομένου, που υλοποίησε ο Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής (2000-2004). Ολοκληρώθηκε στο πλαίσιο της εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής στην ανθρωπολογία στο πανεπιστήμιο του Sussex (2005-2009). Το βιβλίο αποτελεί αναθεωρημένη έκδοχή της διατριβής. Κατά την οκταετή εμπλοκή μου στο πεδίο η σχέση μου με τους κατοίκους της περιοχής μετασηματίστηκε σημαντικά. Σε μεγάλο βαθμό, αυτό συνέβη γιατί, στην περίπτωση της πρώτης τετραετίας, οι τοπικές κοινωνίες συσχέτιζαν τους ερευνητές με τον προβεβλημένο φορέα της κοινωνίας των πολιτών που είχε την πρωτοβουλία της έρευνας – δηλαδή, με έναν λιγότερο ή περισσότερο επίσημο λόγο. Στη δεύτερη περίπτωση, παρόλο που η προσωπική μου σχέση με τον τοπικό πληθυσμό είχε διαμορφωθεί μέσα από την προηγούμενη ιδιότητά μου, καλλιεργήθηκε μια νέου τύπου επαφή, στενότερη και σε μεγάλο βαθμό απαλλαγμένη από το βάρος της παρουσίασης της περιοχής και των κατοίκων της προς τα έξω. Σε ορισμένες περιστάσεις, η διαφορά αυτή επηρέασε τις μουσικές και χορευτικές επιτελέσεις και κατόρθωσε να φωτίσει με ιδιαίτερο τρόπο την κατανόηση της τοπικής κοινωνίας. Η από πλευράς μου αναστοχαστική θεώρηση της διαφοράς μεταξύ των δύο φάσεων της έρευνας ενίσχυσε το εθνογραφικό κείμενο.

4. Για το ζήτημα της διαμόρφωσης της υποκειμενικότητας στα Βαλκάνια, βλ. Todorova 1997, 2004.

οι οποίοι, μετά τη συνάντηση με τους πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν εκεί τη δεκαετία του 1920, αυτοπροσδιορίζονται ως «ντόπιοι».⁵

Το βιβλίο, θεμελιωμένο στην αντίληψη ότι το πολιτισμικό πεδίο παράγει λόγο,⁶ αντλεί σημαντικά από θεωρήσεις που, επιτελώντας ρήξη με τον δομολεϊτουργισμό, υποστήριζαν ότι η κοινωνία και ο πολιτισμός παράγονται μέσα από την ανθρώπινη δράση.⁷ Δίνει βάρος στην επιτέλεση και αντιμετωπίζει τις πολιτισμικές πρακτικές ως αναλυτική κατηγορία. Εστιάζει στις μουσικές και χορευτικές πρακτικές που επιτελούνται σήμερα στην Ανατολική Μακεδονία και διερευνά τη σχέση τους με τις διαδικασίες υποκειμενοποίησης των κατοίκων των τοπικών κοινοτήτων. Ωστόσο, δεν αντιμετωπίζει τον μουσικό και χορευτικό πολιτισμό με όρους μουσικολογίας.⁸ Δεν τον προσεγγίζει ως αυτόνομο πεδίο της ζωής, αλλά ως πρίσμα που επιτρέπει την ευρύτερη ανθρωπολογική κατανόηση της τοπικής κοινωνίας. Συνοπτικά, αποτελεί μια *μουσική εθνογραφία των ντόπιων της Μακεδονίας* που εστιάζει στη διατομή του πολιτισμικού⁹ με το πολιτικό.¹⁰

5. Στο Κεφάλαιο 1 επανέρχομαι αναλυτικά στον όρο ντόπιος και σε ζητήματα που συνδέονται με τον συγκεκριμένο αυτοπροσδιορισμό. Επίσης στο Παράρτημα (Α) παρουσιάζω τη γενεαλογία του όρου.

6. Βλ. M.Sahlins 2003.

7. Βλ. Bourdieu 1977 και 1999, Barth 1998 [1969] και Ortner 1984 και 1995.

8. Σχετικά με τη διαφορά ανάμεσα στη μουσικολογική και την ανθρωπολογική προσέγγιση, βλ. Κάβουρας 1999:326.

9. Για μια συζήτηση της ανθρωπολογικής προσέγγισης της σχέσης του πολιτισμού με την πολιτική των ταυτοτήτων, του φύλου και της αναπαράστασης, βλ. Kuper 1994.

10. Με τον όρο πολιτικό αναφέρομαι στο «πεδίο συγκρότησης της διαφοράς και του ανταγωνισμού σε κάθε κοινωνία» σε αντιδιαστολή προς τον όρο πολιτική που σηματοδοτεί «το πεδίο της εκάστοτε έκφρασης και θεσμοποίησης “του πολιτικού”» (Λυριντζής και Παπαταξιάρχης 2014:74).